

Παιδαγωγικά ρεύματα στο Αιγαίο

Τόμ. 2, Αρ. 1 (2006)

Τεύχος 2

παιδαγωγικά ρεύματα στο Αιγαίο
διεθνής περιοδική έκδοση παιδαγωγικών προβληματισμών

Τεύχος 2, Νοε 2006

Η πρακτική του ημερολογίου ως οικοδόμηση της
διαπολιτισμικής στιγμής

Hess Remi

doi: [10.12681/revmata.30950](https://doi.org/10.12681/revmata.30950)

Copyright © 2022, Hess Remi

Άδεια χρήσης [##plugins.generic.pdfFrontPageGenerator.front.license.cc.by-nc-sa4##](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Remi, H. (2022). Η πρακτική του ημερολογίου ως οικοδόμηση της διαπολιτισμικής στιγμής. *Παιδαγωγικά ρεύματα στο Αιγαίο*, 2(1), 80–82. <https://doi.org/10.12681/revmata.30950>

Η πρακτική του ημερολογίου ως οικοδόμηση της διαπολιτισμικής στιγμής¹

Remi Hess *

Universités UFR 8
remihess@noos.fr

Καθέννας μας ζει, με διαφορετικούς τρόπους τη διαπολιτισμικότητα, την είσοδο στο παγκόσμιο. Σήμερα, οι νέοι πρέπει να διαθέτουν εργαλεία έρευνας, στα οποία όμως να εμπλέκονται και οι ίδιοι και μέσω των οποίων να εκφράζουν την ευαισθησία τους, την υποκειμενικότητά τους, τις προσωπικές τους ανακαλύψεις μέρα με τη μέρα. Έτσι μόνο είναι δυνατό να εκπαιδευσουμε πραγματικά τους νέους σε ένα στοχασμό περί της διαπολιτισμικότητας. Ένα πολύ συγκεκριμένο εργαλείο για την έκφραση της διαπολιτισμικής στιγμής του υποκειμένου είναι το ημερολόγιο.

Η τήρηση ημερολογίου είναι μια παλιά πρακτική. Παράλληλα με την παράδοση του προσωπικού ημερολογίου (με το οποίο ασχολείται κατά κανόνα η λογοτεχνία), υπάρχει και η παράδοση του ημερολογίου έρευνας. Μεγάλα ονόματα στο πεδίο αυτό είναι ο John Locke, ο οποίος έδειξε ότι το ημερολόγιο μπορεί κάλλιστα να αποτελέσει το χώρο για μια φιλοσοφική εργασία, καθώς δίνει τη δυνατότητα στον συγγραφέα να τακτοποιήσει τις σκέψεις του και να αποκτήσει έτσι τον έλεγχο τους. Στα 1808, ο Marc Antoin Jullien παράγει την πρώτη συστηματοποίηση ενός τέτοιου ημερολογίου, προτείνει μάλιστα την τήρηση τριών διαφορετικών ημερολογίων: του σώματος (υγεία), της ψυχής (συναντήσεις με ανθρώπους και συμπεράσματα σε επίπεδο ηθικής) και του πνεύματος (καταγραφή γνώσεων). Ο Janusz Korczak θα διαμορφώσει ένα παιδαγωγικό ημερολόγιο (βλ. το έργο του *Moments pédagogiques*) όπου δείχνει πώς, σε αναλογία με την ιατρική, η παιδαγωγική οφείλει να επεξεργαστεί μια επιστήμη της εκπαιδευτικής διάγνωσης θεμελιωμένη πάνω στην κατανόηση των συμπτωμάτων. Προτείνει έτσι, μέσω ακριβώς της συγγραφής ενός ημερολογίου, μια κλινική της εκπαίδευσης, στην οποία θα πρέπει απαραίτητως να μνηθούν οι εκπαιδευτικοί, εφόσον κατά κανόνα δεν αποκτούν, κατά τη διάρκεια της εκπαίδευσής τους αυτή τη συνήθεια. Ο Célestin Freinet επίσης θα ενθαρρύνει την τήρηση ημερολογίων από τους μαθητές του.

Τα γενικά χαρακτηριστικά του ημερολογίου είναι:

1. Τηρείται από μέρα σε μέρα (η προσωπική αυτή γραφή εγγράφεται στο παρόν).
2. Επικεντρώνεται σε ένα θέμα.
3. Το υποκείμενό του είναι ο συγγραφέας, ο οποίος μπορεί να είναι είτε άτομο είτε συλλογικό πρόσωπο (η συλλογική γραφή - «συνφιλοσοφική» - των αποσπασμάτων του περιοδικού Athenaeum αποτελεί ένα παράδειγμα συλλογικής μορφής της φιλοσοφικής γραφής η οποία προσεγγίζει το ημερολόγιο).
4. Έχει παραλήπτη: παρόλο που καταρχήν το ημερολόγιο γράφεται απευθυνόμενο στον ίδιο τον συγγραφέα του, μπορεί επίσης να απευθύνεται στον άλλο, στο μέτρο που ανάμεσα στη στιγμή της γραφής και στη στιγμή της ανάγνωσης ή της εκ νέου ανάγνωσης, το εγώ έχει γίνει ήδη ένα άλλο.
5. Είναι μια γραφή

---

* Ο Remi Hess είναι Καθηγητής στο Université UFR 8, Sciences de l'Education, και διδάσκει Κοινωνιολογία, Φιλοσοφία.

αποσπασμάτων. Η καταγραφή του βιώματος είναι πάντα περιορισμένη: η καθημερινότητα δεν είναι δυνατό να καταγραφεί με τρόπο εξαντλητικό. 6. Είναι γραφή εγείρασια: έστω και επικεντρωμένη σε ένα θέμα, δεν απαγορεύει ποτέ εγείρασιας προοπτικές. 7. Ενεργοποιεί δύο πόλους: τη διάρκεια και την ένταση. Η διάρκεια προσδιορίζεται είτε εξαρχής είτε ανάλογα με τα συμφραζόμενα (π.χ. ένα ταξίδι). Η εντατική γραφή τείνει προς τη διήγηση. 8. Είναι γραφή συσσωρευτική, στο μέτρο που αποτελεί ένα εργαλείο ταχείας συσσώρευσης δεδομένων. 9. Επιτρέπει την απόσταση: μπορεί κανείς να διακρίνει τη στιγμή της πρώτης ανάγνωσης και τη στιγμή μιας δεύτερης ανάγνωσης του ημερολογίου – οι συνεχείς αναγνώσεις επιτρέπουν ακριβώς να υπάρξει μια σχετική απόσταση από τα γραφόμενα, να ενεργοποιηθεί μια επαναστροφική/προο-δευτική διαδικασία που επιτρέπει και την προβολή στο μέλλον. 10. Επιτρέπει την ανασκόπηση (ανά τακτά διαστήματα, μετρώνται και αξιολογούνται τα δεδομένα που έχουν καταγραφεί). 11. Προϊόντος του χρόνου, αποκτά ιστορική σημασία. 12. Αναπτύσσει τη προδρομική διάσταση των δεδομένων. Η λεπτομερής παρατήρηση επιτρέπει την καταγραφή γεγονότων που δεν έχουν ακόμα συνειδητοποιηθεί – έτσι είναι δυνατό να γίνει κατανοητή και η σταδιακή διαμόρφωση της συνείδησης.

Οι μορφές του ημερολογίου είναι:

1. *προσωπικό* ημερολόγιο το οποίο όμως δεν μελετάμε εδώ, επειδή δεν απευθύνεται στον άλλο. 2. *ταξιδιωτικό* ημερολόγιο (συνδυάζεται με την ανθρωπολογία – βλ. Leiris Michel - ή με τη λογοτεχνία - Camus Albert· αλλά και εσωτερικό ταξίδι - βλ. René Barbier). 3. *φιλοσοφικό* ημερολόγιο, όπου η γραφή οργανώνεται γύρω από μια έρευνα. 4. ημερολόγιο *έρευνας* (ο ερευνητής τονίζει τις υποθέσεις και τα ευρήματά του σε σχέση με ένα «αντικείμενο» και σε ένα ειδικό πεδίο). Με το συγκεκριμένο ημερολόγιο συνδέεται και το ημερολόγιο πεδίου του ανθρωπολόγου ή του εθνολόγου (ο Marcel Mauss καλούσε τους μαθητές του να κρατούν ένα τέτοιο ημερολόγιο). 5. *Εκπαιδευτικό* ημερολόγιο. Οι μαθητές-εκπαιδευτικοί πρέπει να καταγράφουν μέρα με τη μέρα τις δυσκολίες τους, τόσο σε διδακτικό όσο και ψυχοκοινωνικό επίπεδο. 6. Ημερολόγιο *ιδρύματος*. Συνδέεται με το προηγούμενο και λαμβάνει υπόψη την ατομική, δια-ατομική, ομαδική, οργανωτική, θεσμική διάσταση της ζωής μέσα σε ένα ίδρυμα. 7. Ημερολόγιο *στιγμών*. Η έννοια της στιγμής λαμβάνεται στην ανθρωπολογική της σημασία. Είναι δυνατόν να τηρούνται παράλληλα πολλά ημερολόγια (βλ. Edgar Morin, Remi Hess), ένα για κάθε είδος στιγμής – η ζωή δε νοείται χρονολογικά (ως ροή διαδοχικών στιγμών) αλλά ως σύνδεση παράλληλων στιγμών. Η αναγνώριση νέων στιγμών και η προσπάθεια περιγραφής τους επιτρέπει την πρόοδο στη συνείδηση του εαυτού, αλλά, επίσης και στη συνείδηση της ομάδας και του κόσμου.

Η έννοια της στιγμής υπάρχει στη φιλοσοφία και την παιδαγωγική ήδη με τον Hegel και το Schleiermacher. Η συνάντηση με τον άλλον, η διαπολιτισμική συνάντηση, είναι δυνατόν να αναπτύσσεται στο επίπεδο μιας στιγμής (εθνογραφική διάσταση), αλλά επίσης να έχει ως αντικείμενο την αρχή της παραγωγής και της αναπαραγωγής των στιγμών δύο κοινωνιών (εθνολογική διάσταση· ως προς ένα ευρύτερο σύνολο ή σε ιστορικό ή γεωγραφικό επίπεδο, αναγόμεστε στην ανθρωπολογική διάσταση). Εάν αντικείμενο είναι η διαπολιτισμικότητα, η κυκλοφορία ημερολογίων στην ομάδα θα επιτρέψει να κατανοήσουμε πώς την αντιλαμβάνεται το κάθε μέλος της ομάδας. Μια διαπολιτισμική εκπαίδευση που θα βασιζόταν στη συγγραφή ενός ημερολογίου, θα οδηγούσε στην αμφισβήτηση πολλών από τις καθημερινές παιδαγωγικές μας πρακτικές (εφόσον στο ημερολόγιο η αφετηρία είναι το παιδί, ο φοιτητής και όχι το πρόγραμμα). Έτσι, εξηγούνται και οι εντάσεις σε επίπεδο αξιολόγησης: ένα ημερολόγιο αξιολογεί θετικά τη

βαθιά εξέλιξη του εαυτού μέσα από τα λάθη και τους δισταγμούς, τη στιγμή που αντίθετα το σχολείο αδυνατεί να διαχειριστεί το λάθος ως πηγή γνώσης.

---

¹ Η σύνοψη στην Ελληνική έγινε από την Έλενα Θεοδωροπούλου, Επίκουρη Καθηγήτρια, ΤΕΠΑΕΣ του Πανεπιστημίου Αιγαίου.